

Nr 21.

Av herr **Clason**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrade bestämmelser om kommunal rösträtt m. m.

Den kommunala rösträtt, som regeringsförslaget förordar, synes mig, så utformad som där skett, lika litet nu som vid årets lagtima riksdag utgöra en hållbar grund för uppbyggande av en sund kommunalförvaltning. De principiella skälen härför utvecklades då i min motion i första kammaren (nr 171), och jag kan i huvudsak hänvisa till densamma. Här skola blott några, till en del kompletterande erinringar göras.

Regeringsförslagets princip, lika kommunal rösträtt för alla kommunalt skattskyldige, som fyllt 21 år, bygger på fiktionen, att alla kommunalt skattskyldige från och med 21 års ålder äga lika insikt och duglighet att med klarsynthet bedöma kommunala frågor. Denna fiktion är falsk. Vid nyss vunnen myndighetsålder besitter mannen eller kvinnan i regel ganska liten erfarenhet i kommunala ting och på långt när icke samma erfarenhet som de mera mognade. Det är redan av detta skäl oriktigt att åt de förre giva samma befogenhet vid de kommunala avgörandena som åt de senare. Också inträder i åtskilliga främmande länder rösträtten i kommunala angelägenheter icke vid myndighetsåldern, utan först senare: i Norge vid 25 år, i Danmark vid 25 år, i Nederländerna vid samma ålder, i Belgien vid 30 år o. s. v. Att i Sverige hittills den kommunala rösträttsåldern sammanfallit med myndighetsåldern, har haft sin förklaring däri, att de graderade skalor, efter vilka den sedan gammalt utövats, låt vara att graderingarna varit olika, åt de mera mognade i regel givit högre rösträtt. Men att vid lika rösträtt låta den nyss myndige mannen eller kvinnan utöva samma befogenhet i kom-

Alder.

munen som de äldre och erfarnare synes mig på anförda grunder icke rimligt.

Skattebetal-
ningsskyl-
dighet.

Lika litet kan jag finna riktigt, att, såsom regeringen föreslagit, låta skattskyldighet vara grunden för rösträtten, men därvid underlåta att kräva fullgjord skattebetalning såsom villkor för rösträttens utövning. Principen om fullgjorda skyldigheter såsom villkor för utövningen av motsvarande rättigheter är i vårt folks rättsmedvetande djupt rotad, och det strider fullständigt mot densamma att låta den bestämma över andras kommunala skattebördor, som själv underlåtit att fullgöra sina skyldigheter mot kommunen. Fullgjord betalning av åliggande avgifter är, såvitt jag känner, i det svenska föreningslivet konsekvent genomförd såsom villkor för medbestämmanderätt. Jag har till och med svårt att förstå, att någon enskild på allvar skulle vilja pretendera att få bestämma över vad andra skola erlægga, då han vet med sig, att han själv blivit urståndssatt att fullgöra vad som i detta hänseende ålegat honom. Förekomma ömmande omständigheter, i särskilda fall, böra de kunna avhjälpas genom åtgärder för tillfället, som icke uppföra principen. Någon oöverkomlig svårighet att i dylika fall finna lämpliga former för ett kommunalt avgörande synes mig icke kunna föreligga, då vederbörande kommun själv måste anses sitta inne med tillräcklig sakkunskap i frågan.

Det av regeringen framlagda förslaget om införsel för skatter synes mig varken principiellt eller praktiskt ägnat att träda i stället för hittillsvarande bestämmelser om skattebetalningsskyldighet såsom villkor för rösträttens utövning. Principiellt sett, därför att skatteuttagningen medelst införsel förmodligen i många fall ej kommer att ske förrän *efter* det att kommunala avgöranden ägt rum, vid vilka rösträtten utövats, och det mot rättsmedvetandet stötande i att skattesolkaren deltagar i dessa avgöranden med samma rättigheter som den ordentlige skattebetalaren komme sålunda att kvarstå. Praktiskt taget, därför att denna införsel endast lär kunna komma att tillämpas gent emot personer med stadigvarande anställning, medan däremot rösträtt utan varje form av skattebetalning skulle komma att tillfalla just de mindre stabila och vid avgörandena mindre efterstävansvärda elementen i kommunerna.

Principen att medlem av en kommun skall erlægga honom åliggande skatt för att få utöva sin rösträtt är icke någon egendomlighet för svensk kommunallagstiftning. Den återfinnes, på olika sätt utformad, i exempelvis Danmark, England, Nederländerna och flera andra stater och synes äga en viss allmän giltighet på området. Att den vid senaste andrakammarval omfattades av den långt övervägande majoriteten av de i valen deltagande är jämväl bekant, och jag betvivlar icke, att denna majoritet därvid

representerade den bland valmanskåren i denna fråga härskande uppfattningen.

Förutom viss mogenhet och mot kommunen fullgjorda skyldigheter kan ifrågasättas, om icke såsom grundläggande villkor för kommunal rösträtt även borde fordras en viss tids samhörighet med kommunen. Detta av två skäl. Dels är en sådan samhörighet förutsättningen för den känedom om kommunens behov och övriga förhållanden, som måste anses vara erforderlig hos den, som med sin röst skall delta i de kommunala avgörandena. Dels komma dessa avgörandens konsekvenser företrädesvis att drabba dem, som mera stadigvarande tillhöra kommunen, och dessa böra i följd därav i främsta rummet äga inflytande vid ifrågavarande avgöranden. En viss minimitid av hemvist inom kommunen synes i följd härav i vårt land, liksom i åtskilliga andra — Norge, Danmark, England m. fl. — kunna ifrågasättas såsom villkor för kommunal rösträtt. Hittills hava hos oss genom röstskalan de mera stadigvarande medlemmarna av kommunen haft åt sig inrymt erforderligt inflytande i förhållande till de mera tillfälliga. Skäl kunna då föreligga att vid det nu föreslagna upphävandet av denna röstskala i stället träffa någon bestämmelse om medlemskap av kommunen under viss minimitid såsom villkor för rösträtten. I varje fall synes det önskvärt att i detta hänseende söka skapa mera enhetlighet än som nu är rådande. I Norge fordras för kommunal rösträtt att hava varit bosatt i kommunen under de två år, som närmast föregå mantalsskrivningen, i Danmark att under valåret och närmast föregående år utan avbrott haft bostad i kommunen; i England att under en tid av minst 15 ¹/₂ månader före valet (1 november) hava innehaft en viss censusställning inom kommunen, som är villkor för kommunal rösträtt. Vilken minimitid efter inflyttningen lämpligen borde bestämmas för Sverige, torde få bero på närmare utredning inom utskottet. Något bestämt yrkande anser jag mig icke böra framställa, men har velat påpeka frågans principiella vikt och önskvärldheten av enhetliga bestämmelser.

Vistelse i kommunen.

Fasthåller man vid att för kommunal rösträtt bör fordras en viss ålder, högre än myndighetsåldern, en viss minimitid av samhörighet med kommunen samt fullgjord skattebetalning av den i kommunen skattskyldige, synes det mig däremot kunna ifrågasättas, om själva skattskyldigheten såsom sådan under alla förhållanden kan komma att-upprätthållas såsom villkor för rösträtt. Godtages nämligen personlighetsprincipen såsom grund för kommunal rösträtt, blir det, såsom framhållits i min motion vid årets lagtima riksdag, inkonsekvent att låta personligheten börja med den inkomst, som medför skattskyldighet; och oegentligheten härav blir

Skattskyldighet.

så mycket mera påfallande, som redan nu denna skattskyldighetsgräns inom olika kommuner varierar efter det bevillningsfria avdragets storlek i varje kommun. Inom den ena kommunen komme sålunda rösträtten att begynna vid en inkomstgräns av exempelvis 550 kronor, inom den andra vid en gräns av 700 kronor, och samma person komme att tillerkännas rösträtt eller uteslutas därifrån, allt efter det han flyttar från en kommun till en annan.

Men härtill kommer även en annan omständighet. Redan i våras framhöll jag behovet av att vid fastställande av grunderna för den kommunala rösträtten taga tillbörlig hänsyn till under senare tid planerade reformer i fråga om den kommunala skattskyldigheten. Bland andra förslag på detta område föreligger för närvarande ett, som avser att reglera bestämmelserna om de skattefria avdrag, svenska medborgare böra åtnjuta. Detta förslag har tänkt sig denna fråga löst så, att det s. k. existensminimum skall variera icke blott efter olika orter inom riket med dyrare eller mindre dyra levnadsomkostnader, utan ock efter medborgarens ställning såsom ensamförsörjare eller såsom familjeförsörjare och i sista fall jämväl efter familjens storlek. På samma ort skulle därvid, för att taga ett exempel, skattskyldighet för en ogift inträda vid 800 kronors inkomst, för en gift utan barn vid 900 kronor, för en gift med ett eller två barn vid 1,000 kronor, med tre eller fyra barn vid 1,100 kronor o. s. v. Men införas på detta sätt på en och samma ort växlande skattefria avdrag allt efter medborgarens försörjningsplikt, d. v. s. göres inträdet av skattskyldighet beroende av försörjningspliktens omfattning, kommer jämväl förvärvet av kommunal rösträtt att bero på samma växlingar. Den ogifte skulle bliva kommunalt röstberättigad vid 800 kronors inkomst, den gifte däremot först vid 900 kronor, och allteftersom familjen växte, skulle förvärvet av rösträtt försvåras. Det synes mig uppenbart, att ett sådant system bleve föga hållbart, då ingen lär vilja påstå, att den ogifte skulle i kommunen vara tidigare förtjänt av rösträtt än den gifte, eller den barnlöse tidigare än familjeförsörjaren. Konsekvensen av dessa beskattningsformer synes i stället kunna väntas bliva den, att skattskyldighet icke under alla förhållanden kan bibehållas såsom villkor för kommunal rösträtt, utan att den sistnämnda, likasom för närvarande den politiska rösträtten, kan komma att tillerkännas även utan skattskyldighet. En dylik konstitutiv svaghet i den grund, på vilken man nu synes vilja uppmura hela byggnaden, synes mig icke kunna lämnas obeaktad, utan att jag dock vill i frågan framställa något yrkande. Men jag betonar på samma gång, att en eventuell förändring härutinnan givetvis icke skulle förhindra ett fasthållande i vårt land, såsom i åtskilliga andra, av principen att skatte-

betalningsskyldighet bör kvarstå såsom villkor för rösträttens utövning för den, som är upptaxerad till skattskyldighet.

Skulle man emellertid sålunda hava att räkna med, att kommunal rösträtt kan i samband med väntade skattereformer komma att tilldelas även icke skattskyldige — och regeringspropositionens enligt min tanke välgrundade förslag att tillerkänna rösträtt åt hustru till kommunalt röstberättigad man är i själva verket en början — då växer ytterligare behovet att på ett eller annat sätt vid de kommunala avgörandena giva åt högre mognad och erfarenhet ökat inflytande. Likasom i min motion vid årets lagtima riksdag synes detta mig även nu bäst låta sig göra genom att tilldela förstärkt rösträtt åt vissa kommunalt röstberättigade.

Frågan om förstärkt rösträtt.

Likasom då är jag även nu övertygad om, att en sund och samhällsgagnande kommunalförvaltning säkrast skulle bli följd, om därvid hänsyn toges till flera av de kategorier, hos vilka man bör hava att påräkna större känsla av samhörighet med kommunen, större ansvarighet för de kommunala avgörandenas konsekvenser, större mognad, duglighet, erfarenhet och vederhäftighet. Det skulle exempelvis icke skada, utan fastmera gagna de kommunala avgörandena, om ökat inflytande tillerkändes de vid kommunen mera varaktigt fäste, vilka, för att tala med vårens kungl. proposition i frågan, »på grund av sina egendomsförhållanden och sin bofasthet i det kommunala livet hava större och mera vittgående intressen att bevaka än andra samhällsklasser», och till vilken grupp då borde räknas såväl övriga ägare och brukare av jord som egna hemsinnehavare. Enligt min uppfattning skulle det jämväl överensstämma med den hos oss sedan gammalt hävdvunna principen om ett visst förhållande mellan rättigheter och skyldigheter, om vid tillmätandet av förstärkt rösträtt hänsyn toges till den gräns, där efter den tillärnade nya kommunala skattelagstiftningen progressiv kommunal skattskyldighet komme att inträda. Jag skulle ock finna det förenligt med rättvisa och billighet, om därvid toges i beaktande ställningen av familjeförsörjare särskilt i de fall, då därmed är förenat ett mera omfattande ansvar; det har länge förefallit mig märkligt, att man på de håll, där antalet människor, huvudtalet, alltid räknas såsom främsta faktor vid tillmätande av inflytande i samhällslivet, icke har blicken mera öppen för skillnaden mellan den, som blott har sig själv att svara för, och den, bakom vilken står en hel rad familjemedlemmar. Tanken att tillerkänna ökat inflytande åt dem, som hava att påvisa under viss tid fullgjorda medborgerliga förtroendeuppdrag, synes mig ävenledes nu lika bärkraftig som i våras.

Att nu framställa yrkanden om förstärkt rösträtt åt här ovan angivna kategorier är emellertid i närvarande läge utan tvivel utsiktslöst.

Principen om större inflytande åt den större mognaden är därmed icke underkänd, utan kommer att leva, och en framtid kommer att utvisa, att det skulle för vårt lands kommunalförvaltning och för de av densamma beroende medborgarna varit till väsentligt gagn, om den i högre grad blivit efterföljd än som nu kommer att ske.

*Förstärkt
rösträtt vid
högre ålder.*

Däremot förnyar jag yrkandet om förstärkt rösträtt vid högre ålder och preciserar det så: att två röster böra tillkomma den i kommunen röstberättigade, som uppnått en ålder av trettiofem år. En dylik anordning, som inom varje meningsriktning eller samhällsgrupp gäve ökat inflytande åt den, som i livets skola hunnit inhämta ett större mått av erfarenhet, kan för samhällsutvecklingen icke vara annat än till gagn.

*Första-
kammars-
frågan.*

Sistnämnda yrkande synes mig så mycket mer påkallat, som det skulle öppna väg för en acceptabel lösning av förstakammarfrågan, även efter den starka förändring av dess väljarekår, som den kommunala demokratiseringen skulle medföra. Regeringsförslaget gör däremot icke detta, enär det, såsom bekant, skulle skapa en första kammare, byggd på yngre åldersklasser än den andra och i följd därav fullständigt i saknad av förmåga att fylla ens den uppgift, som även från utpräglat vänsterhåll pläгат tillerkännas den, nämligen att förekomma förhastade beslut och därigenom utgöra en säkerhet för att endast en mognad folkvilja bestämmer över statsstyrelsen. Att detta åter bör vara första kammarens uppgift, och att även vårt land och vår tid behöver en dylik första kammare, är tillräckligt betonat i min förut omnämnda motion vid årets lagtima riksdag.

I sådant läge synas för en rationell lösning av första kammarfrågan endast två huvudvägar vara att välja på. Den ena att lösa sambandet mellan de kommunala institutionerna, landsting och stadsfullmäktige, och första kammarbildandet, den andra att behålla detta samband, men därvid åt de kommunala institutionerna giva den utbyggnad, som kräves för att en av dem vald första kammare skall i förhållande till den andra besitta någon fond av större erfarenhet. Meningarna äro, som bekant, delade om vilkendera av dessa vägar är den lämpligaste. Då jag för min del anser den senare besitta väsentliga företräden, följer därav nödvändigheten att i de kommunala institutionerna söka garantier för den större mognaden hos kammaren. Här ovan förordade förslag har därvid synts mig mest antagligt.

*Kommunala orga-
nisations-
frågor.*

I min motion vid den lagtima riksdagen framhöll jag att på det kommunala förvaltningsområdet förelågo åtskilliga betydelsefulla frågor, som vid en ombildning av våra kommunala styrelseformer påkallade sin lösning lika väl som rösträttsfrågan. Anmärkningen kvarstår fortfarande,

men ärendets oförutsedda behandling vid en urtima riksdag försvårar givetvis upptagandet av dylika spörsmål. Ett sådant synes mig dock böra och kunna tagas under omprövning; införandet i vårt kommunala liv av någon motsvarighet till engelska åldermannainstitutionen. Denna består, som bekant, däri, att sedan den kommunala representationens medlemmar utsetts genom val av de valberättigade, representförsamlingen själv äger komplettera sig genom inval av ytterligare en tredjedel så många medlemmar, valda för dubbelt så lång mandattid. Institutionen anses hava verkat mycket förmånligt både genom att giva ökad kontinuitet vid handläggningen av kommunala angelägenheter och att åt dessas handläggning förvärva medverkan av särskilt dugande män. Huruvida en liknande anordning är hos oss behöfelig vid primärkommunernas fullmäktigeval anser jag emellertid böra lämna därefter; det förefaller som om åtminstone på landet de proportionella valen skulle bereda tillräcklig möjlighet att återinsätta de olika meningsgruppernas mest dugande förmågor. I städerna, särskilt de större, torde däremot behovet vara starkare, och i fråga om landstingen förefaller en motsvarande anordning vara särskilt påkallad. Landstingsmannavalens fördelning på mindre lokala kretsar och behovet att därvid tillgodose dessa lokala kretsars speciella ortförhållanden kan nämligen medföra, att personer icke bliva valda, ja, knappast kunna väljas, vilkas deltagande i landstinget skulle vara synnerligen gagneligt för landstingsområdet i dess helhet. En möjlighet för landstinget självt att genom kompletteringsval förvärva dylika krafter synes endast kunna vara till gagn. Rörande omfattningen och den närmare utformningen av denna självkompletteringsrätt anser jag mig emellertid icke böra framställa bestämt yrkande, utan överlämnar frågan härom till utskottets omprövning.

Regeringsförslaget åsyftar en djupgående demokratisering av vårt samhällsliv. De avvikelser jag föreslår skola enligt min övertygelse inför en saklig granskning befinnas vara av beskaffenhet att, utan att lägga hinder i vägen för en sådan demokratisering, dock tillföra densamma vissa moment, som hittills — de må ha prövats i vår egen kommunalförvaltning eller i andra länders — visat sig vara för dennas sunda utveckling till båtad och jämväl framdeles kunna förutsättas bliva det. Det skulle tillika göra övergången från det gamla till det nya mindre tvär och bidra att mildra den oro, som hos betydande kretsar av landet för närvarande förefinnes gent emot den plötsliga omvälvningen. All

*Slut-
yrkanden.*

erfarenhet visar dessutom, att bestående resultat vinnas bättre och säkrare genom organisk utveckling än genom hastiga omkastningar.

På nu anförda grunder får jag alltså hemställa,

att i de föreliggande förslagen införas bestämmelser åsyftande

1:o) att den kommunala rösträttsåldern skall inträda med året näst efter det då medlem av kommunen uppnått tjugufyra års ålder;

2:o) att skattebetalningsskyldighet för den, som är upptaxerad till skatt, skall bibehållas såsom villkor för rösträttens utövning och utformas såsom 1917 års riksdagsskrivelse föreslog;

3:o) att, medan en röst tillerkännes samtliga röstberättigade, ännu en röst tilldelas dem, som uppnått trettifem års ålder; och

4:o) att valda medlemmar av landsting och stadsfullmäktige erhålla viss befogenhet att komplettera sig själva genom inval efter proportionell metod av nya medlemmar, uppgående till viss kvot av de förut valde och med längre mandattid.

Stockholm den 30 november 1918.

Sam. Clason.